

HISTORISCHE
VERENIGING
MAASSLUIS

40 JAARIG JUBILEUM | 1983-2023

HISTORISCHE SCHETSEN

van en over Maassluis

NUMMER 83 | NOVEMBER 2023

INHOUD

Dirkzwager's radarpost	1
Het Armenlandje (2).....	9
Deken- en matrassenfabriek De Maas	18
MVV Maas (1900-1912).....	24
Boekhandels en drukkerijen 1700-2000	29
Verdwenen winkeltjes (gedicht)	41
Verdwenen geluiden	42
Palletbrand 2003.....	44
Gasprijs 100 jaar geleden	50
De havenkraan van Maassluis 2	52
De stoomfluit van De Neeff.....	57
Meer wielrenhistorie van Maassluis	63
Koek en boeksteeg	67
Requiem voor Weverskade 118	70
Reacties van lezers	78
Firma Van Buuren, Speurneuzen gezocht.....	80

SCHRIJVERS

Wim Duijvestijn | Jan van Gelderen | Bert Mateovics | Jan Nusteleijn | Kees van der Sar |
Bram Sonneveld | Ineke Vink | Maarten Vroombout | Dick van Wassenaar

AFBEELDINGEN

Collectie Van der Stelt | Collectie Van Rij | Historische Vereniging Maassluis | Henk van den Hoek |
Roger van der Kraan | Museum Maassluis | Jan Nusteleijn | Stadsarchief Vlaardingen |
M.G.F. Vestjens | Arie Warnaar

Foto omslag: Luchtfoto van vaten- en kistenfabriek De Neeff in de Taanschuurpolder. Voor het droogproces lagen de duigen buiten in ronde torens gestapeld.

DIRKZWAGER'S RADARPOST

Het karakteristieke pand aan de Govert van Wijnkade 50 kreeg na ruim 70 jaar een andere functie

Door: Dick van Wassenaar

Eind 2022 verliet de firma ProMedia het karakteristieke pand van Dirkzwager's Scheepsagentuur aan de Govert van Wijnkade 50 nadat het bedrijf van Dirkzwager – na ruim 150 jaar – in augustus 2022 failliet was gegaan en was overgenomen door de Promedia groep¹.

Wat vooraf ging: postmeester Quack

In 1665 richtte de Rotterdammer Jacob Quack een postdienst op. Iedereen kon hem tegen betaling iets laten ophalen of bezorgen. Hij verdiende het meest aan de Rotterdamse reders die schepen naar verre oorden stuurden. Als die schepen uiteindelijk weer met hun lading arriveerden bij de Maasmonding duurde het nog een paar dagen voor ze naar Rotterdam konden zeilen. De reders betaalden Quack om alvast informatie over de lading te weten te komen. Des te eerder konden ze op de beurs gaan handelen en geld verdienen.

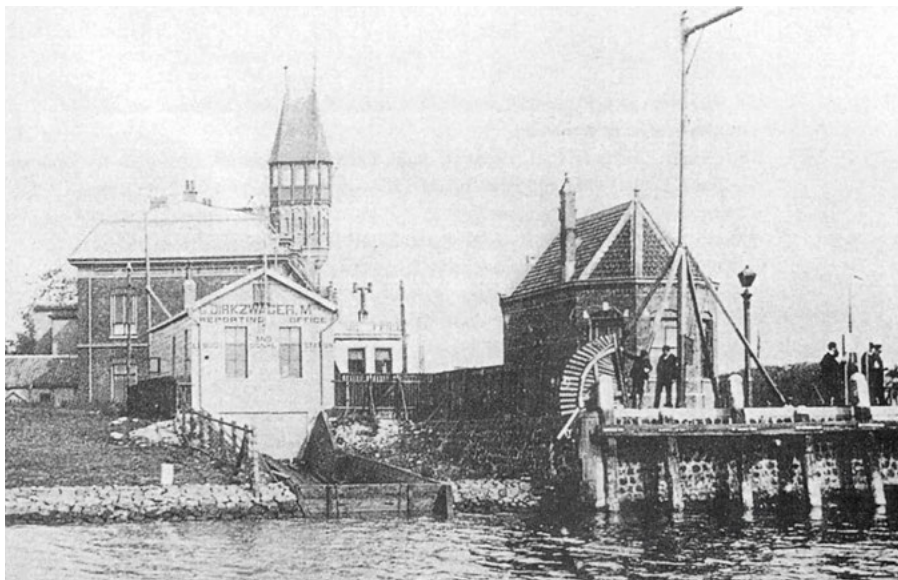
Dirkzwager's Scheepsagentuur (D-S-A)

In de 19e eeuw startte Gijsbert Dirkzwager in Maassluis met soortgelijke werkzaamheden. De rapportagedienst werd op 15 april 1872 opgericht in Maassluis. De dienst maakte gebruik van een modern communicatiemiddel: de telegraaf. De berichten hoefden niet meer te paard te reizen. De agenten van Dirkzwager in Hoek van Holland gaven nieuwtjes door over de posities van schepen op zee met bestemming Rotterdam. Dirkzwager gaf zijn klanten in Rotterdam telegrafisch kennis van de namen van schepen die in zicht kwamen en Maassluis was de eerste plaats waar de schepen uit zee langs voeren. Ze namen allemaal de nieuwe vaarweg naar Rotterdam, de Nieuwe Waterweg die in 1872 in gebruik was genomen.

De rapportagedienst door Dirkzwager nam een grote vlucht. Door de uitvinding van de telefoon kon de dienst verder uitbreiden. Het lukte Dirkzwager al in 1881 om een aparte telefonische verbinding tussen Hoek van Holland en Maassluis tot stand te laten brengen (nog voordat het stadhuis en het bureau van politie waren aangesloten). Er kwam aan de monding van de Waterweg

¹ Na dit vertrek is het 150 jaar oude archief van Dirkzwager dat zich in de kelder onder het torentje bevond overgedragen aan het stadsarchief en zijn oude voorwerpen zoals telexmachines etc. geschonken aan het Nationaal Sleepvaartmuseum Maassluis.

ook een uitkijkpost vanwaar de namen van de binnenkomende schepen telefonisch aan Maassluis werden doorgegeven. De kiem was gelegd voor een bedrijf dat in de daaropvolgende jaren enorm zou groeien. In Maassluis verrees ook een gebouw met een hoge uitkijkpost. Dit stond op het Schanshoofd tussen het gebouw van het Loodswezen en het Douanehuisje.

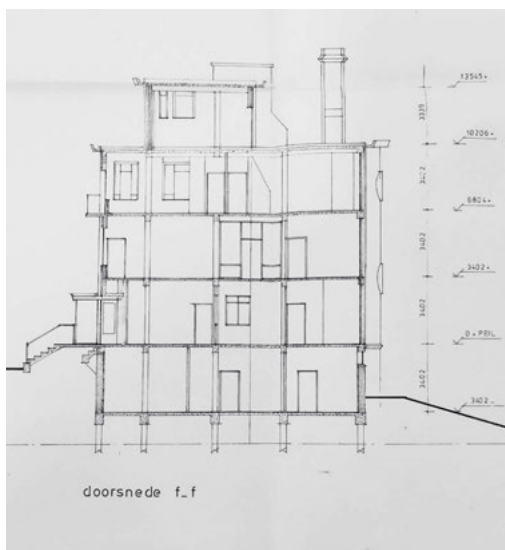
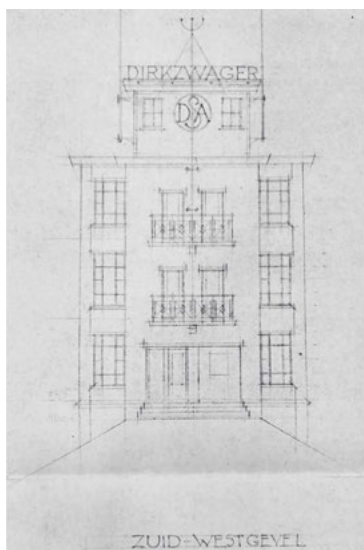
De uitkijkpost van Dirkzwager aan het Schanshoofd met afloophelling voor de reddingsboot 'De Nederlandsche Leeuw'. De loods waar de reddingsboot in stond heeft van 1902 tot 1952 dienstgedaan als onderkomen voor de rapportagedienst. De administratie was ondergebracht in het pand aan de Haven. In 1952 is alles samengevoegd tot een kantoor op het Schanshoofd. Rechts het Douanehuisje.

Gangen ontbreken

In augustus 1950 worden eerdere ideeën voor een nieuw gebouw realiteit. Het bedrijf is dan gesplitst: het ene – sterk gegroeide – deel met de rapportage, radio- en telexdienst zit samengeperst in een klein houten gebouw aan het havenhoofd, het andere deel (voor administratie en boekhouding) huist in het pand Haven 27. De uitgewerkte plannen, nu in een vergevorderd stadium, zijn als volgt omschreven.

‘Het gebouw, opgetrokken uit beton, zal een modern, zakelijk uiterlijk krijgen. Wat bij de inwendige indeling van de vier verdiepingen het allereerst opvalt, is dat op iedere verdieping de gangen ontbreken. Via een trappenhuis aan de achterzijde zijn alle verdiepingen met elkaar verbonden en op de verdiepingen zelf grenzen de verschillende afdelingen aan elkaar. Het was van meet af aan niet de bedoeling een paleis te bouwen, zodat de aldus verkregen ruimtewinst uitstekend kan worden benut. De onderverdieping, die in de dijk zal steken, herbergt ruimten voor de opslag van stuwadoorsmateriaal, een garderobe, een

buffet, een kantine en de verwarmingskamer. Een verdieping hoger, die men gerekend van de dijk af de begane grond kan noemen, bevat de directiekamer, de boekhouding, het archief en een wacht- en spreekruimte. Hier zal ook de entree voor het publiek komen, te bereiken via een korte trap van de straat af. Op de volgende etage is aan de voorzijde ongeveer de helft van de totale oppervlakte bestemd voor de zeer belangrijke rapportageafdeling van het bedrijf. De rapporteurs hebben in de eerste plaats voor een goede uitoefening van hun werk een ruim uitzicht over de rivier nodig. Hieraan is tegemoet gekomen door de voorgevel met twee schuine hoeken te projecteren, elke hoek voorzien van een breed raam, terwijl ook grote ramen komen in de zijden. Bovendien zal het gehele rechte gedeelte van de voorgevel van een ruim balkon worden voorzien. Achter de rapportageafdeling zullen de telex- en radioluisterdiensten worden gehuisvest. Hier komt ook het Rijkstelegraafkantoor, terwijl verder met de bergruimte rekening is gehouden met het onderbrengen van een radarafdeling. Op het dak is een ruimte van kleinere afmetingen geprojecteerd, die benut zal worden voor enkele slaappleaatsen. Zoals gezegd, zal het nieuwe gebouw op de dijk worden gebouwd en wel iets verder landinwaarts dan het tegenwoordige houten gebouw op het havenhoofd, dit in verband met de plannen tot rivierverbetering door de Rijkswaterstaat. Met de bouw zal worden begonnen, zodra hiertoe vergunning afkomt van Rijkswaterstaat en andere instanties.'

Bouwtekeningen van het nieuwe 'Dirkzwagerhuis' uit 1950.

Geen luxe inrichting²

In juni 1951 was men zover met de voorbereidende werkzaamheden dat men met de bouw van het nieuw pand aan de Achterdijk, vlak achter het gebouw van het Loodswezen, kon beginnen. Het pand kreeg een oppervlakte van 10 x 14 meter bij een hoogte van 19 meter en sloot aan op de geprojecteerde havenplannen. De Rotterdamse architect Bastiaan van der Lecq ontwierp het gebouw en de plaatselijke aannemer J.C. (Koos) van der Plas (Burg. De Jonghkade 33zwart) nam de bouw op zich. Op 4 juni 1951 werd de eerste betonpaal geslagen en op 6 juli 1951 volgde de eerste steenlegging voor het hoofdkantoor van Dirkzwager's Scheepsagentuur. Vanwege het risico van wateroverlast kwam het gebouw op een verhoging. Een trap leidde naar de hooggelegen begane grond. Binnen een jaar na de bouw bleek dit een gelukkige beslissing, want met de watersnoodramp van 1 februari 1953 stond het gebouw slechts 'met de voeten' in het water.

Op 1 mei 1952 was de officiële opening van het nieuwe pand met aan de gevel de letters D-S-A. Een beschrijving van het interieur: 'Enige luxe is in het gebouw niet te vinden. Uitzondering zijn de twee fraaie glas-in-loodramen (diameter 100 cm) die het trappenhuis sieren. Ze zijn een geschenk van het personeel naar aanleiding van het tachtigjarige bestaan van het bedrijf. Zij zijn van de glazenier E. Warffemius uit Rotterdam en stellen voor een binnenvarend schip en het embleem van Dirkzwager. Alle streven is geweest de inrichting zo doeltreffend mogelijk te doen zijn, doch niettemin werd door het kiezen van strakke lijnen in de betimmering, het gebruik van glas, een stemmige stoffering en passend meubilair, een prettige omgeving om te werken geschapen. Bij de receptie na de opening waren honderden genodigden aanwezig, het aantal auto's op de Govert van Wijnkade was niet meer te tellen!'

Glas-in-loodramen in het trappenhuis.

Technische inrichting

Telefoon, telex en radio zijn de hoofdpijlers waarop de rapportagedienst van Dirkzwager rust. In enkele minuten tijd moeten telegrammen, waar ook ter

² Nu ook de administratieve activiteiten in het nieuwe pand onderdak hadden, stond het voormalige kantoorpand Haven 27 voor f 8.000,- te koop.

Het gebouw van Dirkwager aan het einde van de Govert van Wijnkade in een nog kale Kapelpolder zonder bebouwing. Aan het begin van het toegangspad naar de ingang staat een bord met de tekst 'Eigen weg.' (foto medio jaren vijftig)

wereld en op welke tijd ook afgezonden via radio, telex en telefoon, aan de belanghebbenden worden afgeleverd. Het was de technici van de P.T.T.³ gelukt een zeer bijzondere inrichting te construeren. Het nieuwe gebouw was volkomen ondergeschikt gemaakt aan de telefooninstallatie: 'We hebben het gebouw als het ware om de telefoon heen laten bouwen', zo verklaarde directeur V.W. Maas. Alles was ingesteld op een zo efficiënt mogelijke werking en op een zo groot mogelijke beperking van storingen in het telefoonverkeer. Het nieuwste van wat er op het gebied van telecommunicatie te koop was en al het vernuft van de P.T.T.-technici werden toegepast. Om aan de eisen van snelheid, overzichtelijkheid en eenvoud te voldoen, waren bedieningstafels gemaakt met in totaal zes bedieningsplaatsen voorzien van druktoetsen en lampsignalering.

Oefenen met radar

Radar, het hulpmiddel van de toekomst, ook voor de scheepvaart, zou later in het gebouw zijn intrede doen. In het kader van het aanbrengen van

³ P.T.T.: Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie.

radarinstallaties langs de Nieuwe Waterweg is in deze uitkijkpost voor de scheepvaart een proefstation aangebracht.

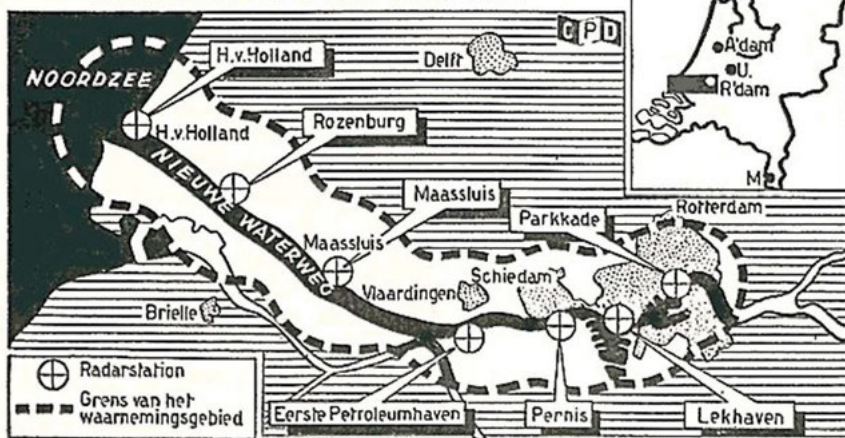
In april 1947 werd V.W. Maas, tot die datum chef-staf C.M.R. Koninklijke Marine te Rotterdam, benoemd tot directeur van Dirkzwager's Scheepsagentuur N.V. Onder zijn leiding werden in december 1948 in de loods van Dirkzwager aan het Havenhoofd van Maassluis en in samenwerking met het Radar Proefstation te Noordwijk, experimenten gedaan met radar om de schepen op de Waterweg en het Scheur goed te kunnen volgen. Iets dat anders, vooral met mist, bijna onmogelijk was. De eerste resultaten waren bemoedigend, maar het was snel duidelijk dat één radarsysteem niet voldoende was, in verband met bochten en bebouwingen. De vraag was hoeveel zenders er nodig waren en op welke plaatsen.

Radarplan en radarpost

Het nieuwe pand van Dirkzwager stond in Maassluis ook bekend als radarpost. Door de aard van de activiteiten in het gebouw, de uitgelezen positie langs het Scheur en de ervaringen met radar, was het een prima locatie voor een radar die deel werd van een plan voor een walradarsysteem. Een dergelijk plan ontstond al in 1948 toen duidelijk werd dat de begeleiding van schepen, die onderweg waren van de Noordzee naar de Rotterdamse havens, enorm kon verbeteren als een veilige toegang onder alle omstandigheden gewaarborgd was.

Het gebouw van Dirkzwager heeft (waarschijnlijk) model gestaan voor de andere zes radarposten die daarna in de periode 1953-1956 in het vaargebied naar Rotterdam zijn gebouwd. Deze andere radarposten, eveneens ontworpen door Bastiaan van der Lecq, hadden een vergelijkbare vorm, maar hadden meer

GROOTSTE RADARPROJECT V.D. WERELD HET RADARPLAN VOOR DE NIEUWE WATERWEG

verdiepingen. Op de bovenste verdieping van het kantoor van Dirkzwager richtte men ook een station in dat deel uitmaakte van deze keten. Het geheel dat in 1956 in gebruik werd genomen, vormde de eerste aaneengesloten keten van radarposten ter wereld. De toepassing van de radar maakte het functioneren van de rapportagedienst van Dirkzwager nog efficiënter.

Opening van de linkervleugel van het gebouw in 1992.

In de periode 1980-1984 werd het walradarsysteem vervangen door 25 deels onbemande radarposten. In 1992 vond vernieuwing plaats van het systeem voor het begeleiden van schepen. Een systeem gebaseerd op informatie verkregen via satellietverbindingen verving het radarsysteem. Er verrezen nieuwe onbemande radarposten, zoals ze er nu (2023) nog staan en de post in het gebouw van Dirkzwager werd buiten gebruik gesteld. De radarscanner bleef nog lange tijd staan en draaide regelmatig als reclame voor Dirkzwager. In de loop der jaren heeft het gebouw verschillende uitbreidingen gekregen. In 1977 werd aan de rechterkant een vleugel aangebouwd en in 1992 werd er aan de linkerkant een flinke vleugel toegevoegd.

Overname

Na de overname van Dirkzwager door de ProMediagroep in 2022 heeft deze organisatie het pand in december 2022 verlaten en ontruimd. De voormalige radarpost kwam in bezit van Johan Blaas (oprichter en eigenaar van ProMedia) en is sinds maart 2023 onder meer in gebruik door Seagull B.V. Dit bedrijf houdt zich onder andere bezig met advisering op het gebied van logistiek, transport en warehousing.

Koude Oorlog⁴

Het gebouw van Dirkzwager's Scheepsagentuur heeft tijdens de hoogtijdagen van de Koude Oorlog gefungeerd als luchtwachtpost. De angst voor een Russische aanval zat er flink in tijdens de jaren vijftig en zestig. Het Korps Luchtmachtdienst bouwde in 1953 verspreid over het hele land 276 hoge uitkijkposten en acht commandocentra die de meldingen binnen hun regio verzamelden. De luchtwachtposten vereisten een hoge plek en vrij zicht rondom. Luchtwachtpost 5E3 Maassluis op het gebouw van Scheepsagentuur Dirkzwager torende destijds boven de radarpost uit die de scheepsbewegingen op de Nieuwe Waterweg in de gaten hield.

Het nieuwe pand van Dirkzwager in 1952, nog zonder radarscanner.

4 S. van Lochem-van der Wel, Henk van Lochem. Tijdschrift voor Historische Geografie, 4e Jaargang 2019, nr.1.